

JUNGANHARJUN RANTA-ASEMAKAAVAN OSITTAINEN MUUTOS JA LAAJENNUS LUONTOSELVITYS

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto
2. Tausta ja tavoitteet
3. Hydrologia, geologia ja geomorfologia
4. Kasvillisuus ja lajisto
5. Ympäristövaikutukset ja suositukset

Yhteystiedot:

Kimmo Mustonen
DI(maanmittaus), YKS 124
Kimmo-Kaava T:mi
Kitkantie 34 F 40
93600 KUUSAMO
0400 703 521
kimmo.mustonen@kimmokaava.fi

Jari Hietaranta
FL
Ekotoni Ky
Vitikkalamtie 4
21570 SAUVO
0400 479 740
jari.hietaranta@ekotoni.fi

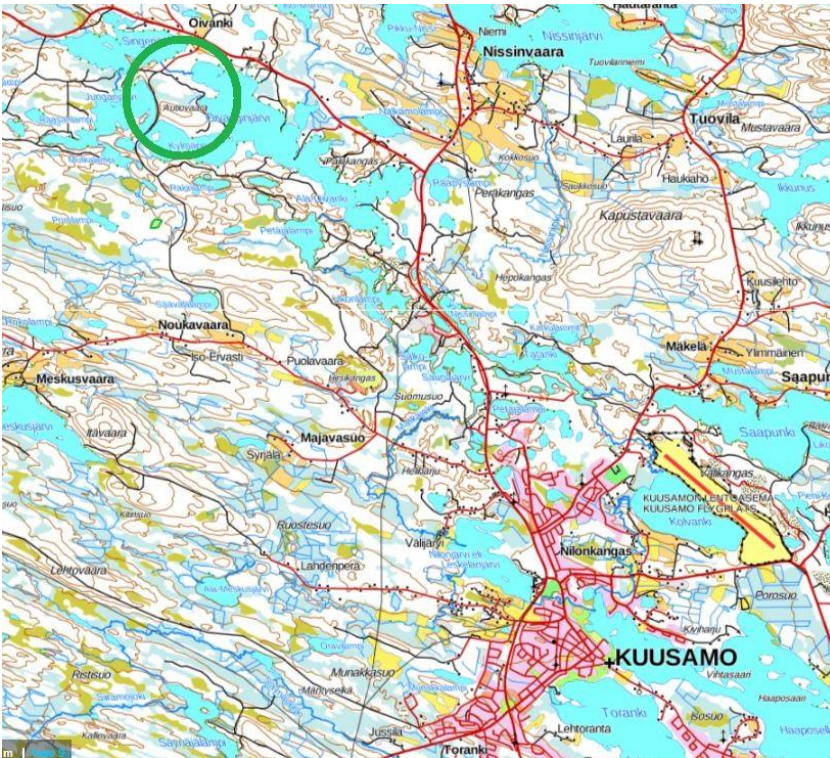
Valokuvat:

kaikki valokuvat Kimmo Mustonen ja Jari Hietaranta,
Kalle Kilpelänaho (drone -kuvat)

kansikuva: ilmakehu alueesta. Kuvassa varsinainen Junganharju (pitkittäisharju) ja laaja neva

1. Johdanto

Tämä selvitys liittyy Kuusamon Oivangin alueella olevan Junganharjun ranta-asetakaavan muutokseen ja laajennukseen. Muutoksella on tarkoitus lisätä kaavan rakennusoikeutta ja päivittää kaavamerkinnot ja -määräykset tämän hetken tarpeita vastaavaksi. Kaava laajenee muutamille jo rakennetuille kiinteistöille alkuperäisen alueen vierellä. Selvityksessä kuvataan alueen luonnon yleispiirteet, arvokkaat ja huomioitavat kohteet ja annetaan suosituksia maankäytön suunnittelulle alueen luontoarvojen mahdollisimman hyvän huomioimisen varmistamiseksi. Kaava-alueen sijainti on osoitettu oheisella kartalla (kuva 1).

Kuva 1. Alueen yleispiirteinen sijainti.

2. Tausta ja tavoitteet

Luontoselvityksen tavoitteena oli selvittää Kuusamon kaupungin Oivangin alueella sijaitsevan ranta-asetakaava-alueen luontoarvoja. Selvityksessä arvioitiin löydettyjen arvojen merkittävyyttä rantarakentamisen näkökulmasta ja mahdollista vaikutusta rantarakentamisen määrään ja sijoitteluun.

Luontoselvityksen maastotyöskentely toteutettiin 7.7.2020. Maastossa käveltiin koko ottoalue. Kaikkiaan maastokäyntiin käytettiin aikaa yksi työpäivä. Lisäksi käytössä oli alueen ilmakeu- ja maastokartat sekä kaavoittajan useiden maastokäyntien kuvat ja aineisto (Maanmittauslaitoksen aineisto ladattu 5.7.2020 www.kansalaisenkarttapaikka.fi).

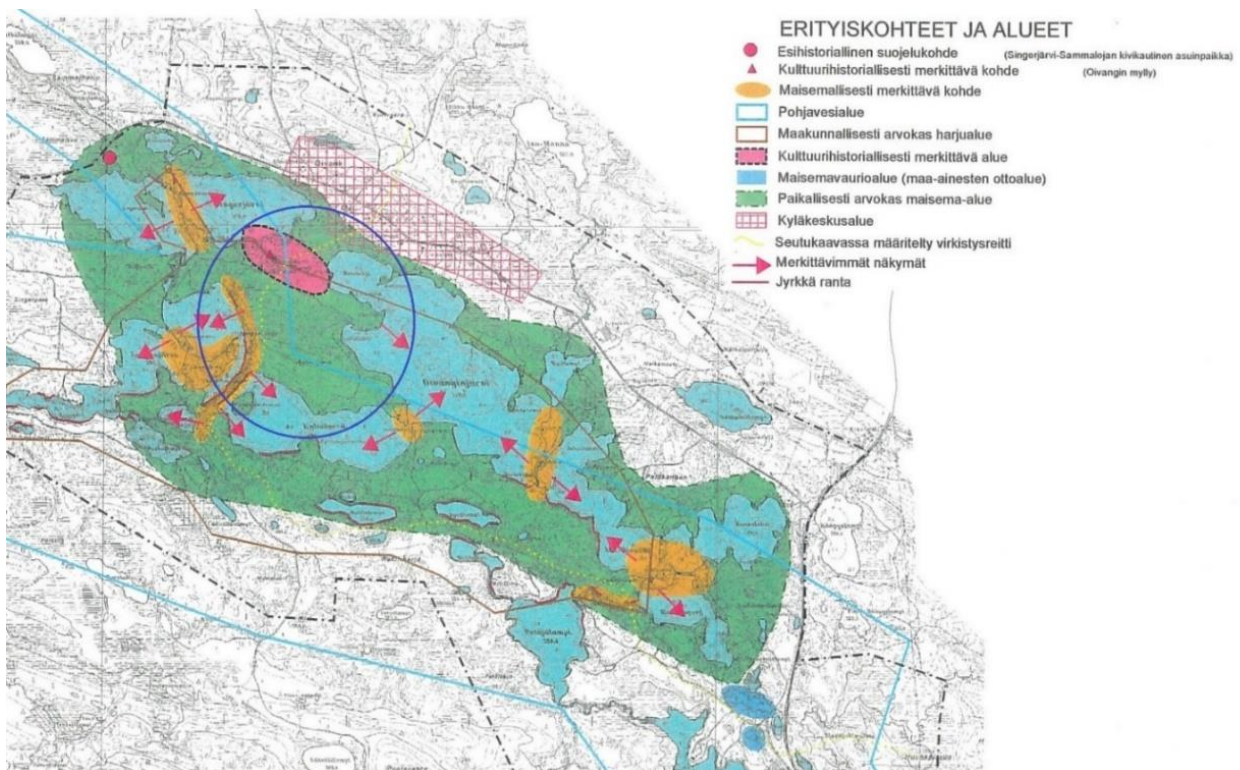
Maastokäynnillä huomiota kiinnitettiin 1) luonnonsuojelu-, metsä- ja vesilain mukaisten luontotyyppien esiintymiseen, 2) alueellisesti uhanalaisten luontotyyppien esiintymiseen sekä 3) muihin huomionarvoisiin luonto- ja ympäristökohteisiin. Arvioinnissa kiinnitettiin lisäksi huomiota puuston luonnontilaisuuteen, moni-ikäisyyteen sekä laho- ja lehtipuuston määrään.

Lajitasolla maastossa huomiota kiinnitettiin mahdollisten DIR- ja LUO -lajien esiintymiseen. Erityistä linnustaselvitystä ei toteutettu, mutta lajistosta tehtiin havaintoja maastokäynnin yhteydessä

sekä tarkistettiin aikaisempia havaintoja (www.tiira.fi). Uhanalaistietoja tarkastettiin www.life.fi -tietokannasta.

Tärkeimpiä aluetta koskevia lähtö- ja suunnitteluaineistoja ovat Oivangin rantaosayleiskaava, jonka Kuusamon kunnanvaltuusto on hyväksynyt 28.6.1999 ja Oulun lääninhallitus vahvistanut 30.6.2000. (Suunnittelukolmio Oy ja Jaakko Pöyry Group 1999). Junganharjun rantakaava on hyväksytty kunnanvaltuustossa 14.6.1991 ja vahvistettu lääninhallituksessa 30.12.1991 (Kela 1991). Osittainen kaavanmuutos kortteleissa 2, 3, 5 ja 6 sekä niihin liittyvillä alueilla sekä kaavan laajennus on hyväksytty yhdyskuntatekniikan lautakunnassa 20.4.2005 (KimmoKaava 2005). Ranta-asemakaava-alueen kaavatilannetta on kuvattu tarkemmin erillisessä ranta-asemakaavaselvityksessä.

Näissä mainituissa kaavoissa on käsitelty luontoa ja ympäristöä vaihtelevalla tarkkuudella. Lisäksi kaavoittavaa aluetta ovat koskeneet seutu- ja maakuntakaavoituksen selvitykset ja inventoinnit.

Kuva 2. Oivangin rantaosayleiskaavassa todetut erityiskohteet (lähde: Suunnittelukolmio Oy ja Jaakko Pöyry Group 1991). Kaavoittettava alue sisältyy paikallisesti arvokkaaksi luokiteltuun maisema-alueeseen. Myllyjoki on arvioitu kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi alueeksi. Kaava-alue sisältyy myös maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun harju - alueeseen. Pitkittäisharjun ympäristö on erikseen arvioitu maisemallisesti ja näkymiltään arvokkaaksi pienalueeksi.

Maastohavaintoja ja aikaisempi aluetta koskeva aineisto koottiin ja rajattiin maastokartalle. Lisäksi aluetta valokuvattiin ja havainnot talletettiin sanelukoneelle. Alueelta otettiin runsaasti valokuvia, joista osaa on käytetty tässä raportissa. Maastossa tehtiin myös lajitason kasvi-inventointeja kuvaamaan kenttäkerroksen lajistoa. Kasvilajien yleisyyttä arvioitiin eräillä alueilla seuraavasti kuusiportaisella asteikolla, jossa:

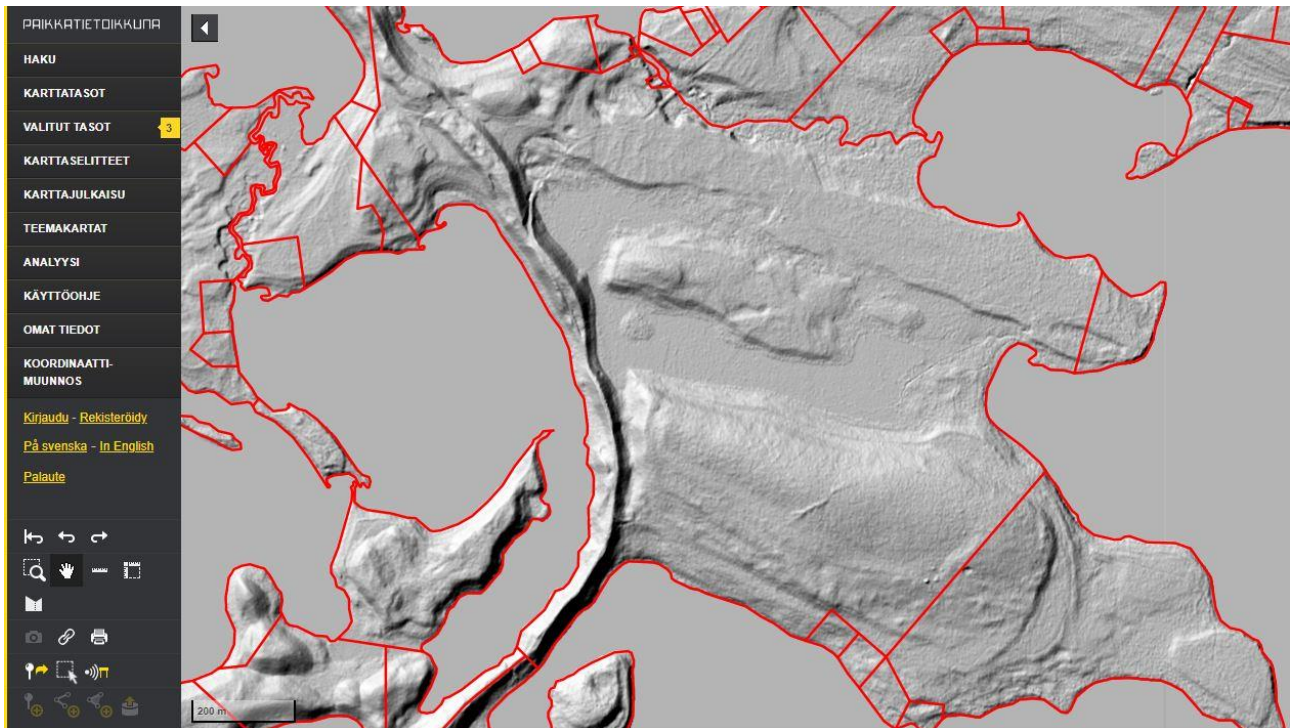
- 1 = yksittäinen havainto kasvilajista
- 2 = kasvia kasvaa niukasti siellä täällä
- 3 = kasvia niukasti jokseenkin koko näytealalla
- 4 = kasvia on runsaasti koko alalla, mutta ei laajaa, yhtenäistä kasvustoa (peittävyys 10–50 %)
- 5 = kasvilaji esiintyy massalajina (peittävyys 50–75 %)
- 6 = kasvilaji esiintyy erittäin runsaana massalajina (peittävyys yli 75 %)

3. Hydrologia, geologia ja geomorfologia

Junganharju on pinnanmuodoiltaan hyvin vaihteleva. Jyrkän ja kapean ydinharjun ohella on laajoja hiekkatasanteita, loivia kumpareita ja tasaisia hiekkakenttiä, joiden pohjalla on turvekerrostumia. Harjujen ydinselän aines on hiekaista soraa, jossa esiintyy jonkin verran välikerroksina kivistä soraa. Lievealueiden aines on karkeaa ja hienoa hiekkaa. Kerrospaksuus vaihtelee 4 - 22 m. Muodostumassa ei nykyisellään ole leikkauksia.

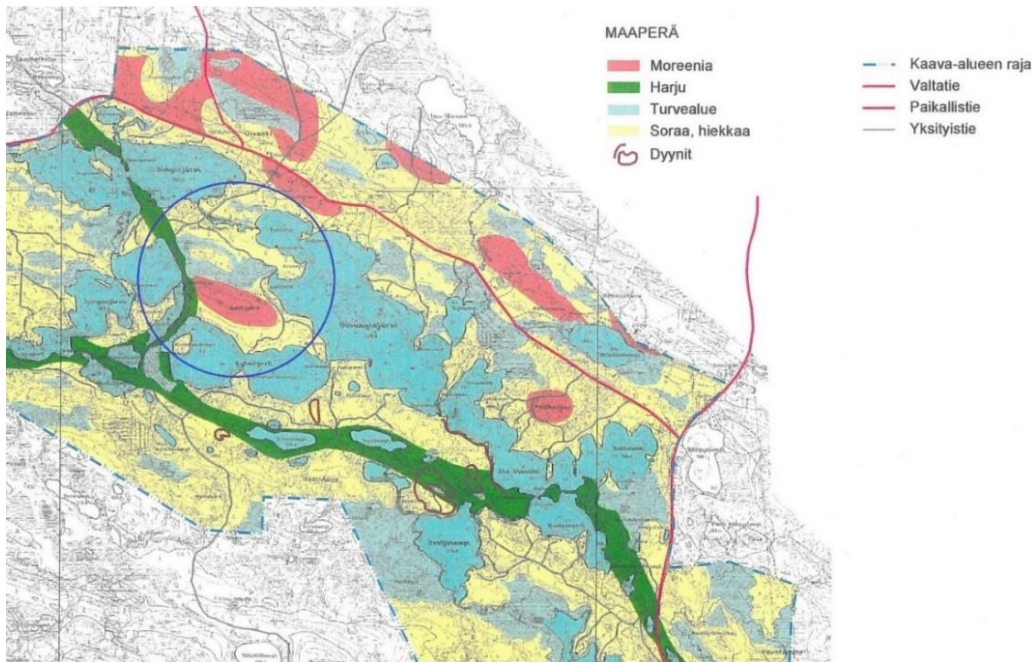
Alue on pinnanmuodostukseltaan vaihtelevaa, mutta yleispiirteeltään varsin tasaista, loivapiirteistä rinnettä Junganharjun jyrkkiä kohtia lukuun ottamatta. Autiovaaran pohjoispuolella on laaja turvepohjainen suoalue (vanha jääjärvi). Myllyjokea (suunnittelualueen pohjoinen raja) lukuun ottamatta pysyviä vedenjuoksu-uomia ei ole.

Singerjärvi on n. 262,6 mpy tasolla. Kylmäperä kuuluu Oivanginjärveen ja se on n. 259,9 mpy. Kapean Junganharjun länsipuolella on Junganjärvi tasoltaan 262,8 mpy. Junganharjun eri puolilla olevat vedenpinnan tasoissa on noin 3 m erot. Muutosalueen korkeuserot vaihtelevat n. 260 m tasosta Autiovaaran n. 284 m tasoon. Korkeuseroa on täten n. 25 m ja aluetta voidaan kutsua jyrkäksi mäkimaaksi. Rinteet ovat varsin tasaisesti nousevia Junganharjun ollessa poikkeus. Se on jyrkkäpiirteinen, selkeä pitkittäisharju ja syntyavaltaan todennäköisesti subglasiaalinen.

Kuva 3 Rinnevalovarjostekuva alueesta ympäristöineen. Itään suuntautuvat rinteet korostuvat liikaa

Hiekka- ja sora-alueilla rakennettavuus on hyvä, mutta toisaalta vastaavasti kulutuskestävyys on heikko, mikä ilmenee kenttäkerroksen vaurioitumisena ja hitaana uudistumisena.

Kuva 4. Junganharjun geomorfologiaa. Suunnittelualue on osa laajaa kompleksista erilaisia geomorfologisia muotoja käsittävään laajan kokonaisuuteen (lähde: Suunnittelukolmio Oy ja Jaakko Pöyry Group 1991).

Ukonlahdella pitkittäisharjussa on nähtävissä geomorfologisesti hienoja ja kiintoisia ”katkoksia” harjun kulussa. Ne ovat merkki muinaisen jäätikön sulamisnopeuden vaihtelusta ja esimerkiksi voivat kertoa kesä - talvi syklin aiheuttamasta vaihtelusta jäätikön sulamisesta (ks. kuva 5a).

Edellä mainittuun pitkittäisharjuun liittyy Autiovaaran poikittaismuodostuma. Se lienee syntynyt mannerjäätikön reunaan pitempiaikaisen pysähtymisen tuloksena. Maaperä lienee eriasteisesti lajittunutta moreenia. Autiovaaran pohjoiseen viettävä ns. proximaalipuolen rinne on jyrkkä ja syntynyt kontaktissa jäähän. Rinteessä näkyy selvästi jääjärvivaiheen rannan tasot ”terasseina” (ks. kuva 5a). Autiovaaran pohjoispuolella on toinen samansuuntainen poikittaismuodostuma, mutta topografialtaan ja korkeussuhteiltaan vaatimattomampi. Näiden poikittaismuodostumien väliin jää topografialtaan tasainen alue. Nykyisellään alue on laajaa nevaksi luokiteltavaa ja reunoiltaan mäntyvaltaista rämettä, mutta jääkauden jälkeisessä geologisessa kehityksessä on se ollut jääjärveä ja yhteydessä Oivanginjärveen). Veden alkaessa aleta Oivangin jääjärvestä, on alue soistunut ja saanut nykyisen kasvillisuutensa. Rannoissa on lähes kauttaaltaan jyrkkä törmä (muinainen rantaviiva) (ks. kuva 6b.)

Kuvat 5ab. Vasemmalla Junganharjun jyrkkää harjunrinnettä ja oikealla Autiovaaran rinnettä. Junganharju on kokonaisuudessaan muodostunut glasifluviaalisesta aineksesta. Autiovaarassa on sekä moreenia ja glasifluviaalisista ainesta.

Kuvat 6ab. Vasemmalla Autiovaaran pohjoisrinteen terassimaisuutta ja oikealla Autiolahden rannan tasaista hiekkakenttää. Hiekkakenttä päättyy jyrkkään rantatörmään.

4. Kasvillisuus ja eläinlajisto

Kaava-alueen metsät ovat valtaosin kanerva- ja puolukkatyyppin tai variksenmarja - mustikka -tyypin männiköitä tai näiden mosaiikkia. Suuria vaihteluita kaava-alueen eri osien välillä ei ole. Iältään metsät ovat nuoria (alle 40-v) tai keski-ikäisiä (alle 100-v). Karuimmilla kohdilla metsätyyppi lähenee jo jäkälätyyppiä. Metsät ovat talouskäytössä. Harvennushakkuut olivat käynnissä Kotilahden ympäristössä kesällä 2020 (ks. kuvat 7a-d).

Ranta-asemakaava alueen länsiosan pitkittäisharjulla mänty muodostaa kokonaisuudessaan puukerroksen. Puusto on tasaikäistä ja melko yksilatvuksista. Maapuita tai pystykeloja ei juurikaan esiinny. Pensaskerros uupuu myös lähes kokonaan. Jonkin verran on männyn taimia ja nuorta puustoa ja paikoin pienikasvuista katajaa.

Kuvat 7abcd. Yllä vasemmalla Autiovaaran rinnealuetta. Yllä oikealla Kotasalmen ranta-aluetta. Alla vasemmalla Kotilahden jyrkkää rantatörmää. Rantaa pitkin kulkee moottorikelkkaura. Alla oikealla tasaista deltapintaa Myllyjoen eteläpuolelta. Metsäkasvillisuus on kuivaa mäntykangasta. Kenttäkerroksessa mustikka, variksenmarjaa, puolukkaa ja kanervaa. Paikoin myös suopursua.

Kenttäkerros pitkittäisharjulla ja sen lähellä on lähes kauttaaltaan variksenmarja – kanerva- (mustikka) tyyppiä (ECT). Topografian alemmilla tasoilla on myös variksenmarjaa. Puolukkaa esiintyy paikka paikoin. Ajoura kulkee ikävästi keskellä pitkittäisharjua ylimmällä tasolla. Pensaskerros uupuu lähes kokonaan; vain männyn taimia ja jokunen hies- ja rauduskoivu. Etenkin suunnittelualueen keskiosassa on havaittavissa metsäpalojen merkkejä. Heiniä ja saroja esiintyy hyvin niukalti etenkin topografian ylemmällä tasoilla. Ainostaan metsälauhaa esiintyy jonkin verran. Puu- tai kenttäkerroksen lajistossa ja tyypissä ei suuria vaihteluita esiinny kaava-alueen eri osien välillä:

Solidago virgaurea, kultapiisku 1
Linna borealis, vanamo 1
Agrostis capillaris, nurmirölli 1
Vaccinium myrtillus, mustikka 4
Empetrum nigrum, variksenmarja 3
Calluna vulgaris, kanerva, 2-3
Vaccinium vitis-idaea, puolukka 2

Kuvat 8cd. Vasemmalla kuva suunnittelualueen pohjoisosasta. Oikealla Singerjärven rantaa, jossa olemassa olevaa rantarakentamista.

Singerjärven ranta-alueella on runsaasti olemassa olevaa rakennuskantaa. Myös etäämpänä rannasta on rakennettu loma-asuntoja (ks. kuvat 9ab).

Kuvat 9ab. Vasemmalla kaava-alueen pohjoisosat ovat harvapuustoista kuivaa mäntykangasta. Oikealla Junganharjun lounaisrinteen loma-asutusta Junganjärven pohjoisosasta. Asutuksen läheisyydessä kuivien kankaiden kulumisherkkyys näkyy selvästi.

Varpuslinnusto oli kaava-alueella lajistoltaan ja tiheydeltään alueelle varsin tavanomaista eli niukahkoa. Lajistoon ottoalueella lukeutuvat (monet esiintyivät useassa paikassa) ainakin kulorastas, tilitatti, laulurastas, pajulintu, hömö-, töyhtö- ja lapintiainen, peippo, harmaa- ja kirjosiippo ja metsäviklo. Vesilinnusto uupui ranta-alueilta lähes kokonaan. Lajitietokannan mukaan myös koskikaraa on tavattu Myllyjoella. Linnustollisesti ei kaava-alueelta ole erotettavissa erityisesti huomioitavia alueita. Petolintureviirejä ei ole välittömässä läheisyydessä.

Huomionarvoisia kohteita metsäkasvillisuudesta voidaan erottaa kolme. Ensinnä Autiolahdella tasaisen topografian myötä esiintyy pienimuotosta heinä - sara luhtaa (ks. kuvat 10ab). Kohde on suppea eikä vaadi erityisiä merkintöjä.

Kuvat 10ab. Autiolahdella on kapea vyöhyke sara-heinä luhtaa. Lahteen laskee lähes umpeenkasvanut vanha suo-oja.

Toinen huomionarvoinen kohde on kaava-alueen pohjoisrajalla virtaava Myllyjoki. Sen reuna-alueet ovat kosteaa mäntyvaltaista rämettä (ks. kuvat 11ab). Joki itsessään on morfologialtaan puhtaspiirteinen sora- ja hiekka-alueella virtaava joki. Jokeen liittyvät arvot liittyvät sen morfologian luonnontilaisuuteen, johon kuuluvat mm juoluat ja kuroumat sekä eroosio- ja akkumulaatiotörmät.

Kolmas huomionarvoinen kokonaisuus on laaja nevasuo -alue pitkittäisharjun itäpuolella. Suo on verraten karua nevaa, jonka kapeat reunat koostuvat pääosin harvapuustoisesta mäntyä kasvavasta tupasvillarämeestä. Suon reunoilla on pieniä rimpiä. Neva lienee syntynyt muinaisen vesistön kasvettua umpeen tai/ja ojituksen seurauksena. Oja lienee nykyisin ainakin osan vuotta kuivana ja myös täältä suo on palautumassa lähelle luonnontilaa (ks. kuvat 10ab). Se lienee luokiteltavissa lähinnä lyhytkorsinevaksi, mutta suon eri osien välillä lienee vaihtelua.

Lajistossa esiintyy mm mutasaraa, eri rahkasammalia, vaivaiskoivua, siniheinää, tupasvillaa, luhtavillaa, jouhisaraa, tupasluikkaa, puolukkaa, mustikkaa, lakkaa, vaiveroa ja villapääluikkaa sekä mahdollisesti äimäsaraa. Keväisin suoalue saa runsaasti sulamisvesiä ympäröiviltä harju- ja moreeniselänteiltä ja pohjaveden ollessa korkealla, suota voi peittää yhtenäisenkin vesipinta.

Kuvat 11ab. Kuvissa Myllyjoen laaksoa. Uoma on luonnontilaisesti mutkitteleva, jossa hiekka-alueen jokidynamiikan tyypilliset piirteet ovat hyvin edustettuna.

Kuva 12. Laaja neva Autiovaaran ja taustalla näkyvän matalan glasifluviaalisen selänteen välissä. Alue on vanhaa järvenpohjaa.

Rimpinevat eivät ole Pohjois-Pohjanmaalla tai Kainuussa erityisen harvinaisia (alueellinen arvio LC). Hallinnollisessa mielessä mainittu suo - alue on metsälain mukainen luontotyyppi (vähäpuustoiset suot) ja luokiteltavissa luontodirektiivin luontotyyppisiin vaihtelumuotoihin (7140).

5. Ympäristövaikutukset ja suositukset

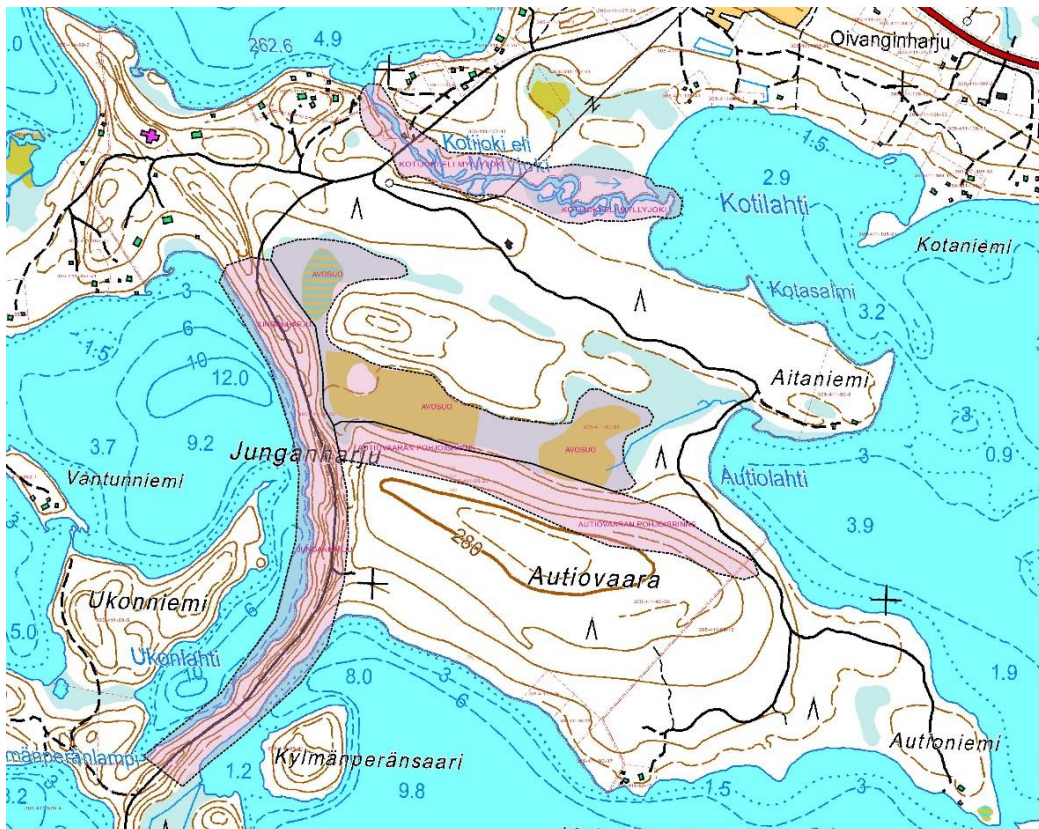
Alueella tai sen lähellä ei ole Natura2000 -verkostoon kuuluvia tai ehdotettuja alueita, perustettuja luonnonsuojelualueita, arvokkaita kallioalueita tai perinnemaisemia. Oivangin harjualue on POSKI -projektissa luokiteltu luokkaan 3 (Vikstedt ja muut 2016). Harjualue on maakuntakaavassa merkitty MY-hs -merkinnällä. Rajausta on suppeampi kuin edellä rantaosayleiskaavan selvityskartassa (ks. kuva 2).

Ranta-asemakaava-alueen pohjois- ja länsiosissa on käyttöön otettua matkailu- ja lomarakentamisaluetta. Tälle alueelle ja myös laajemmin koko kaava-alueelle on syntynyt metsä- ja mökkitie-, polku- ja reittiverkosto. Vesi- ja viemäriverkosto on toteutunut rakennetuilla alueilla. Hiekka- ja sora-alueiden kulutuskestävyys on heikko ja asutuksen lisääntymisen myötä kenttäkerroksen kulutus tulee kasvamaan erityisesti tonttien ja kortteleiden läheisyydessä. Luontoinventoinnin ja aikaisemman selvitysmateriaalin perusteella rakentamista ei tulisi osoittaa kuvan 13 osoittamille neljälle alueelle. Esitehtyjen merkintäsuositusten tilalla voidaan käyttää muita vastaavaa tarkoittavia.

- *Junganharju*. Edustava pitkittäisharju. Pohjoisosa on tosin jo otettu rakennuskäyttöön ja tie kulkee harjun lakea pitkin, mutta geomorfologisesti monimuotoinen ja maisemallisesti kaunis osa laajaa harjukompleksia. **suositus:** MY tai ge-rajauks
- *Harju-moreeni poikittaismuodostumat*, jotka ovat eri-asteisesti lajittunutta moreenia ja ranta-ainesta. Autiovaara on näistä merkittävämpi, mutta sen pohjoispuolella on myös saman suuntainen glasifluviaaliaineksesta syntynyt muodostuma. Topografialtaan ja morfologialtaan mittavamman Autiovaaran suon puoleiset pohjoisrinteet tulisi jättää rakentamisen

ulkopuolelle. Autiovaaraa vaatimattomampi pohjoisempi glasfluviaalimuodostuma on myös tärkeä em. muodostumien väliin jäävän nevan vesitalouden kannalta eikä sitä tulisi merkittävästi rakentaa. **suositus:** MY tai *ge* -rajaus (Autiovaara) ja MY (pohjoisempi glasifluviaaliselänne)

- *Avosuo*. Harjualueiden väliin jäävä laaja nevasuo on metsälain mukainen kohde (vähäpuustoiset suot ja osin myös avosuon kangasmetsäsaarekkeet) ja myös luontodirektiivin mukainen vaihettumissuo (7140). **suositus:** MY tai *luo*
- *Myllyjoen jokilaakso*. Geomorfologialtaan edustava glasifluviaalisen maaperään syntynyt joki. Erityispiirteet, kuten juoluajärvet, kuroumat, eroosio- ja akkumulaatiotörmät, ovat hyvin nähtävillä. **suositus:** MY tai *ge* -rajaus

Kuva 13. Kaavoituksessa huomioitavat alueet väritettyinä; Myllyjoen jokilaakso, Junganharju, Autiovaaran poikittaismuodostuman pohjoisosa ja avosuo.

LÄHTEET:

Airaksinen, O. ja Karttunen, K. (2001). Natura 2000 -luontotyyppiopas. Suomen ympäristökeskuksen julkaisuja 46, 184s.

Kela, J. (1991) Junganharjun rantakaava.

KimmoKaava T:mi (2005). Junganharjun ranta-asemakaavan osittainen muutos ja laajennus.

Luonnonsuojelulaki ja asetus (1997) . Suojellut luontotyypit.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970160>

Metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt (1996). Laki ja asetus.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961093>

Pohjois-Pohjanmaan liitto (2018). Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan uudistaminen. teemakarttaesitykset ja maakuntakaava.

Raunio, A., Schulman, A. & T. Kontula (2008). Suomen luontotyyppien uhanalaisuus, osa 2, luontotyyppien kuvaukset, 395 s.

Suomen ympäristö (2008). Luontodirektiivin liitteen I Suomessa esiintyvät luontotyypit.ss 29-59.

Suomen ympäristö (2004). Lintudirektiivin liitteen I lajit Suomessa 4 s. <http://www.ymparisto.fi>

Suunnittelukolmio Oy & Jaakko Pöyry Group (1999). Oivangin rantaosayleiskaava, Kaavaselostus ja teemakartat.

Tiainen, J. ja muut (2016). Suomen lintujen uhanalaisuus. Ympäristöministeriö, Suomen Ympäristökeskus, 49s.

Valtakunnallinen harjijensuojeluohjelma (1984). Ympäristöministeriö, Ympäristön- ja luonnonsuojeluosasto D:6. 1984. 71 s. Helsinki.

Vikstedt, H., Partala, E., Davidila, J., Laxström, H. & Lyytikäinen, A. (2016). Pohjavesien suojelun ja kiviaineshuollon yhteensovittaminen Pohjois-Pohjanmaalla (POSKI) – Vaihe 3 loppuraportti, 64 s

www.tiira.fi (viitattu mm 28.9 ja 10.12 2020)

www.laji.fi (viitattu mm 4.1 2021)